

Szabó Miklós

Szántás

HÍRES KÖNYVTÁRAK PUSZTULÁSA

A legrégebbi sumér, babilonai és asszír könyvtárak magukkal a birodalmakkal együtt pusztultak el. Megsemmisítésük majdnem kizárólag hódító háborúkhoz fűződik. E könyvtárak égetett cseréptáblákon őrizték koruk tudását s könyveik különös anyagának köszönhetjük, hogy egy részük a romok alatt is épen maradt. Ur-ból kb. 6 ezer cseréptáblát sikerült a régészeknek megmenteni; ezek nagy része az i. e. 2500-as években származik. A nippuri nagy könyvtár romjai alól a pennsylvániai egyetem régészei kb. 50 ezer cseréptáblát mentettek ki. Lagash feltárása után majdnem százezer cseréptábla megmentését eredményezte.

Az ókori Egyiptom is gazdag volt köz- és magánkönyvtárakban egyaránt. Az állami könyvtárak és levéltárak papirusztekercsek ezreit őrizték; a megmaradt, viszonylag kevés számú anyag a hieroglifák megfejtése után gazdag ismeretanyagot adtak az ókori Egyiptom életének megismeréséhez. A Ramessesum épületében a könyvtárat már külön helyiségben helyezték el. Az edfui Horus templom, a phillaei Isis templom könyvtára („Sesat istennő könyveinek terme”) ugyancsak nagy tömegű papiruszt őrzött. A megmaradt és Európa nagy könyvtáraiban féltve őrzött papirusztekercsek természetesen csak töredékét képezik a hajdani nagy könyvtárak anyagának.

Az európai műveltség bölcsőjét képező görög kultúra legnagyobb könyvtára Alexandriában volt. Egykori források szerint a Museion 400 ezer, a Seraphis templom könyvtára pedig 40 ezer tekercset őrzött. Legismertebb könyvtárosa Kallimachos volt, a kiváló görög költő. Az a feltevés, hogy ezt a maga korában páratlan gyűjteményt 642-ben, Alexandria elfoglalása után az arabok gyűjtötták volna fel, az újabb kutatások eredményeképpen megdőlt. A Museion i. e. 47-ben, Caesar—Pompeius háború alkalmával tűzvész martaléka lett, 390-ben pedig a templomi könyvtárt rombolták le. A könyvtár pusztulása sok olyan alkotás megsemmisülését vonta maga után, melynek kézírata csak itt volt található, s amelyeket azóta is legfeljebb csak a címükben ismerünk. Az alexandriai könyvtár pótlására II. Eumenes által alapított pergamoni könyvtár (kb. 200 ezer tekercsel) szintén a történelem viharának esett áldozatul. Ez a könyvtár volt az, amely a papirusz helyett a pergament használta a könyvek előállításához.

A római birodalom igen sok könyvtárának is csak az emléke maradt meg az utókorra. A győztes római hadvezérek a római könyvtárakat zsákmányolt kéziratokkal gyarapították. Az első nyilvános könyvtárat Julius Caesar tervezte, de halála miatt

Varro a tervet már nem valósíthatta meg. A Forum közelében levő Libertas templom könyvtára, a palatinusi Apollo templom könyvtára hosszabb-rövidebb fennállás után megsemmisült. A Bibliotheca Octaviana i. u. 80-ban égett le. A Tiberius által alapított könyvtár (a Templom Augusti Noviban), azonban még Vespasianus alatt is állt, megsemmisülésének időpontja bizonytalan.

Nagy Konstantin után Róma mellett Bizánc lett a klasszikus kultúra második középpontja. Bizánc híres könyvtárát i. u. 354-ben II. Konstantinus alapította, de ez 476-ban leégett. Helyette csakhamar újat szerveztek, s hogy az antik irodalom egy része fentmaradt, az elsősorban ennek a könyvtárnak köszönhető. E könyvtár majd ezer év alatt a tudás végtelen kincsét gyűjtötte egybe. Amikor II. Mohamed csapatai 1453-ban elfoglalták Bizáncot, a könyvtár kincseinek legnagyobb része is veszendőbe ment. E nagy kulturális veszteséget sosem tudta pótolni többet az emberiség.

Magyar szempontból a legszomorúbb Mátyás király európai jelentőségű Bibliotheca Corvinianájának a pusztulása. A könyvtár széthordása már Mátyás halála után megkezdődött: a Budán megfordult követek, külföldi

előkelőségek mind szívesen vittek egy-egy kódexet magukkal „emlékbe”. A pusztulást a török hódoltság fejezte be, amely a Koránon kívül alig becsülte a könyvet. A fentmaradt 168 hitelles Corvinából — amelyek világszerte a nagy könyvtárak féltve őrzött kincsei — hazánkban mindössze 43 kódexet őriznek; elkerülésük és visszakerülésük története valóságos regény.

A huszadik század elején a legnagyobb könyvtári pusztulás a torinói Bibliotheca Nazionale-ban következett be, tűzvész martaléka lett 1904. január 25—26-án: 32 ezer kötet nyomtatott könyv és 3400 kötet kézirat pusztult el, amelyek közül az utóbbiak pótolhatatlanok.

A második világháború — elsősorban a légitámadások következtében — mérhetetlen károkat okozott a könyvtárakban. Az elpusztult egyetemi, városi, egyesületi stb. könyvtárak felsorolása maga is külön kötetet tenne ki. A nagy nemzeti könyvtárak azonban — okulva az első világháború tapasztalataiból — értékesebb anyagukat még kellő időben bombabiztos helyekre rejtették el. Csak Varsó könyvtárait érte pótolhatatlan károkozás és a Szerb Nemzeti Könyvtárat, amely Jugoszlávia németek által történt lerohanásakor, 1941. április 6-án teljesen elpusztult. A pótolhatatlan veszteséget itt is a kéziratok elpusztulása jelentette, amely a könyvtárat a Balkán tudományos centrumává avatta. Az 1832-ben alapított könyvtár könyvanyagának 85 százalékát már pótolta ugyan, de a kéziratok pusztulása az egész világot nagy értékektől fosztotta meg.

G. F.

Gerelyes
Endre

EL NE FELEJTSD MEGKÉRDEZNI

Beszélgetésünk, amely körülbelül negyedórát tartott, pillanatok alatt megteltődött feszültséggel, mert a velem szemben ülő fiatalember szalkás hangon megkérdezte tőlem:

— Ugye maga újságíró?

— Nem — válaszoltam az igazságnak megfelelően. — Tanár vagyok. Illetve lehet, hogy csak voltam.

— Aha. Tudja, csak azért kérdeztem ezt, mert már engem sokan átverték. En nem akartam hagyni magam, csak mire észbe kaptam... akkorra átdobtak. Szóval maga tanár?

— Miért akarnám átvérni? Az vagyok.

— Tudja a fene — vont vállat. — Lehet, hogy nem is tanár. Hanem hekus.

A Békéscsabai vasúti váróteremben beszélgettünk, és noha életem során már néhány alkalommal, ahogy mondani szokták, „szorított a kapca”, most olyan lélektani feladat előtt álltam, amely megoldásának még a módját sem sejtettem. Ugyanis az volt a helyzet, hogy egy bírósági tárgyalásra utaztam, és akárhogyan próbálnék kontórfalazni, előbb-utóbb csak meg kell mondanom, hogy vádlotti minőségben.

Mivel lekéstem a budapest—szegedi gyorsot, többszöri átszállással, Békéscsabát is érintve, sok helyütt várakozva, egész éjjel utaztam, igyekeztem Szeged felé, hogy reggelre, megadott időpontban ott legyek a „tethelyen”. Készséggel elismerem, hogy akkori lelkiállapotom korántsem volt kiegyensúlyozott, fizikailag nagyon fáradt voltam, szellemileg pedig feldúlt, és lehetséges, hogy rosszul figyeltem meg az illető fiatalembert, és most helytelenül írom le a külsejét. Kifejezetten ártatlan, gyermekded kép szeme volt, csöndes, nagyon fiatal, inkább szomorkás és töprengő arca, mint amely korához illene volna, és bár télikabátját nem vetette le, keskeny volt a válla. Fogalmam sem volt, hogy kivel ülök szemben, de ez egyáltalán nem is érdekelt. Nagyon örültem annak a ténynek, hogy egy nem sokkal fiatalabb partnerrel kerültem össze, hogy beszélgethetek, és ezért legalább néhány percre elfeledtem saját helyzetemet. Mivelhogy az egyáltalán nem volt rózsás.

Akkoriban — ez évekket megelőző történet — Szegeden dolgoztam, és valamelyik vidám este befejező mozzanataként nagyon

Lódi
Ferenc

FRONT A GÁTAKON

Nyáron csak éppen elsiet, szalad, fontoskodik, hogy ő is csak folyó térkép szerint és csónakom alatt, ha zátonyaim fönt is akadok s méregbe hoz e játékos bohó, csacsogva csörgő — elhagyom gyalog

De most, hogy Medárd jött hamaros — ezerkilencszázhetven májusán —, szörnyű rimává nőtt a vén Maros. Sikamlós hullám-hátán kés-fogak szabdalgák szét a fészkeket a fán, s ág reccsen, törzset hulló fojtogat,

Mint alvilági óslény-szörnyeteg, fölette vackát, meder-ágya forr. A sístergő víz anyját ölte meg s iszap-vérétől mocskos-részezen örvényt okádik mélységek alól, s nem fér időbe, nem fér térbe sem.

Gátnak rohanva lökne szét teret s az időben a hajlékot emitt. Gígászi harc véd buzgó életet: köznép, katona, mérnök megfeszül s az éjt a nappal együvé szegik, mint szívet-lelket, szorongást belül.

Makótól végig tajtékos a gát, s mintha ősz lenne, áztató esők, az eget villám, tűz szabdalgja át, — akár egymásnak rontó istenek. Motyót pakolva, szűkös menthetőt, a Maros mentén néma csönd remeg.

A tűzhelyeken hült a pörnye is. Nyílt falvak, front a város is, Makó. Hajléktalant az ország ölbe' visz: Előbb megy el, ki kettős jajt rebeg, akit az ágyhoz köve ért a szó, s mennek a vének, nők és gyermekek.

A férfiak meg mind a gátra föl! Kővel, homokkal megrakott kocsi, uszályok, kompok, rohamcsónakok, cölöpverőkön mázsás gép-ökök... S a Maroson már nem is víz folyik: iszap bukdácsol, mélység lát napot.

Öles tölcserék torkán jár a kéz, e gépi század keze, karja ez: ölelni, ölni, ringatásra kész és rádfonódni, szent testvériség! Mert lent, ahol a vizek habja vesz és fönt, — az ember tárja nyílt szívet.

S meddig még, meddig hömpölyög az ár? Mint örült ront a Tisza is nekünk, a szökés, a kedves, — céda már! Sötét hullámsír-tükröt tart elénk, s fölfordult arccal talpon ébredünk, ahogy veszély közt sáncolunk reményt.

Szeged döbögve áll a gátakon s félelmes ár a város támfalán, kapaszkodik, mint rémséges karom. A büszke tornyok némán néznek át a szédült vízen: tombolj csak, kaján, s dicsértessék az ember, hajnalán,

ki önnön magát feszítette rád.

összeveszttem egy taxisofőrrel. Velem született tapintatom miatt semmiképpen sem szeretném megsérteni, de hazug és dörszölt alak volt. A tényálláshoz tartozik, hogy azokban az esztendőkből különféle strigik Szegeden több sofört megtámadtak, sőt előfordult, hogy szembeszálltak még a repdőrökkel is. Ezért amikor ez a „pilóta bácsi” stoppolt egy rendőr előtt, természetes, hogy nekem semmi esélyem nem volt. Az volt a nagy baj, hogy a rendőrségen, ahol mindent ki kellett raknom a zsebeimből, köztölték velem, hogy lehetséges, hogy nem volt a kezemben, de a zsebemben mindenesetre ott volt egy zsebkés. És nekem, annak rendje és módja szerint, meg kellett jelennem az idézésben megjelölt napon és órában a tárgyaláson, ahol ellenem vallott egy taxisofőr — szolgálatban hatósági közeg —, és ahol a rendőrség emberei, ha okosan és tisztességesen is, megőrizték semlegességüket. Nem tudtam szabadulni attól a gondolattól, hogy neki, talán évtizedek óta szegedi lakosnak, jobban hisznek, mint nekem.

Valószínű, hogy ez a számomra teljesen szokatlan helyzet olyan lelkiállapotba hozott, hogy amikor ezt a Békéscsabán velem szemben üldögélő fiatalembert nézegettem, két szemem ellen-szenvesnek találtam, keskeny válla és rosszul szabott kabátja felingerelt, határozottan idegesített, és egy idő után már nem

akartam beszélgetni vele. Pedig nem volt szószátyár, éppen ellenkezőleg. Csak néha lökött ki magából egy-egy mondatot, és ajlandóan cigarettázott. A népi szólás szerint „az emberből kibújik az ördög”. Velem is ez történt. Mivel az előbb gyanakodva végigmért és megkérdezte, hogy hekus vagyok-e, kéjjel elmeséltem neki, hogy nem vagyok az, és egy bírósági tárgyalásra utazom.

— Aha. Akkor maga ügyvéd. Logikáját annyira szegényesnek találtam, hogy egy percig nagyon alaposan fontolgattam, ne játsszam-e vele. Hiszen csak egy sokatmondó, dölyfös és enyhén ostoba mosollyal kellett volna válaszolnom, hogy a fiatalembert meggyőzzem arról, amit ő meg-ingathatatlanul tartott, és ami képtelenség és ostobaság volt. Le akartam zárni ezt a beszélgetést.

— A maga dolga, hogy hekusnak vagy ügyvédnek néz-e, és az is a maga dolga, hogy elhiszi vagy kétségbevonja azt, hogy tanár vagyok, a véleményéhez semmiféle közöm nincsen. Vádlottként megyek a bíróságra, és ha addig nem alszik el, egy fél óra múlva költsön fel!

Nem akartam, egyébként nem is tudtam volna elaludni, egyszerűen csak kíváncsi voltam, hogy mit mond, hogyan reagál vagy mit kérdez. Nagyon meglepett és nagyon imponált nekem ez a fiatalembert, aki csaknem derűsen nézett rám, beleegyezően megbiccentette a fejét és egy